

УДК 004.424

**РОЗРОБКА ТРЕНАЖЕРА ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА ТА
ТЕОРІЯ АЛГОРИТМІВ» З ТЕМИ «МАШИНИ ТЮРІНГА»**

*Д. М. Кондрашев, студент СІ-51м
Полтавський університет економіки і торгівлі
Kondrashev@gmail.com*

*В статті розглядається структура тренажера за темою
«Машини Тюрінга»*

*In the article the structure of the simulator on «Turing machine»
is considered.*

Ключові слова: МАШИНА ТЮРІНГА, АЛГОРИТМ,
ТРЕНАЖЕР.

Keywords: TURING MACHINE, ALGORITHM, SIMULATOR.

В рамках виконання кваліфікаційної роботи необхідно розробити тренажер з дисципліни «Математична логіка та теорія алгоритмів» з теми «Машина Тюрінга».

Виконання даного завдання полягає в програмній реалізації алгоритму тренажера з даної теми.

Для реалізації поставленої задачі необхідно володіти математичними принципами роботи Машини Тюрінга, розглянемо їх.

Ідея створення машини Тюрінга, запропонована англійським математиком А. Тюрінгом у тридцяті роках ХХ століття і пов'язана з його спробами дати точне математичне визначення поняття алгоритму.

Машина Тюрінга (МТ) – це математична модель ідеалізованої цифрової обчислювальної машини [1].

Машина Тюрінга є таким же математичним об'єктом, як функція, похідна, інтеграл, група і т. д. Так само як і інші поняття, поняття машини Тюрінга відбиває об'єктивну реальність, моделює якісь реальні процеси.

Для опису алгоритму МТ зручно представити якийсь пристрій, що складається із чотирьох частин: стрічки, голівки, що зчитує інформацію, пристрою керування й внутрішньої

пам'яті [2].

Розглянемо алгоритм роботи тренажера на прикладі.

При завантаженні тренажера користувачу пропонується можливість переглянути теоретичний матеріал та пройти тренінг. На першому етапі тренажеру користувачеві виводиться умова задачі та завдання для виконання.

Крок 1. Користувачу пропонується умова задачі:

Задана Машина Тюрінга з зовнішнім алфавітом $A=\{a_0, 1\}$ алфавітом внутрішніх станів $Q = \{q_1, q_2\}$

Функціональну схему запишемо у вигляді послідовності команд:

- $q_11 \rightarrow q_11П;$
- $q_1a_0 \rightarrow q_01.$

Необхідно визначити, в яке слово перетворить МТ задане слово $1a_011a_0a_011$, якщо вона знаходиться в початковому стані q_1 , q_0 – заключний стан і зчитує четверту комірку, рахуючи зліва. Зобразити схематично послідовність конфігурацій, що відповідають кожному такту роботи машини.

Також користувачеві пропонується виконати завдання: Відповідно до заданого за умовою задачі вхідного слова та стану шляхом перетягування проставити у активні комірки елементи слова та вказати початковий стан (рис. 1).

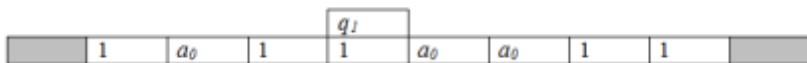

Рис. 1 – Схема початкової конфігурації

Якщо при розташуванні поточної конфігурації користувач виконав завдання успішно – перехід на крок 2, а якщо допустив помилку виводиться повідомлення, наприклад, якщо дані невірно введені в першу комірку: «Оскільки, за умовою задачі задане слово $1a_011a_0a_011$, то на першому місці необхідно розташувати 1».

Крок 2. Користувачу відображується умова задачі та схема початкової конфігурації, відображується запитання: «В якому стані знаходиться МТ і який символ зчитує?», пропонуються варіанти відповіді:

- МТ знаходиться в стані q_1 і зчитує символ 1;
- МТ знаходиться в стані 1 і зчитує символ q_1 ;
- МТ знаходиться в стані q_0 і зчитує символ a_0 .

Якщо користувач обрав перший варіант, то здійснюється

перехід до третього кроку алгоритму, якщо ні, то відображується повідомлення про помилку: «Із схеми початкової конфігурації видно, що МТ знаходиться в стані q_1 і зчитує символ 1».

Крок 3. Користувачу відображується повідомлення «Згідно команди $q_11 \rightarrow q_11P$ проставте у активні комірки слово та стан». Необхідно методом перетягування заповнити комірки (рис. 2).

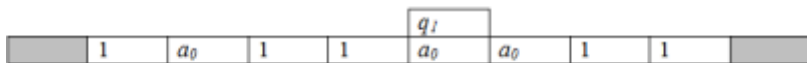

Рис. 2 – Схема початкової конфігурації

Якщо при розташуванні конфігурації користувач виконав завдання успішно – перехід на крок 4, а якщо допустив помилку виводиться повідомлення про помилку, у якій вказується правильний варіант та пояснюється чому саме так.

Крок 4. Користувачу відображується повідомлення «Згідно команди $q_1a_0 \rightarrow q_01$ проставте у активні комірки елементи слова та обрати стан». Необхідно методом перетягування заповнити комірки (рис. 3).

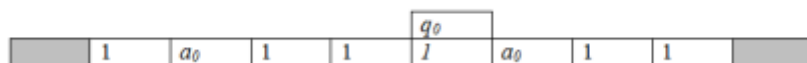

Рис. 3 – Схема початкової конфігурації

Якщо при розташуванні конфігурації користувач виконав завдання успішно – перехід на крок 5, а якщо допустив помилку виводиться повідомлення про помилку, у якій вказується правильний варіант та пояснюється чому саме так.

Крок 5. Користувачу відображується повідомлення «Із запропонованих варіантів оберіть той, який відповідає наступному кроковій розв'язку задачі», пропонуються варіанти:

- Продовжуємо перетворення згідно конфігурації $q_1a_0 \rightarrow q_01$;
- Продовжуємо перетворення згідно конфігурації $q_11 \rightarrow q_11P$;
- Згідно команди $q_1a_0 \rightarrow q_01$, q_1 переходить в стан q_0 , тобто зупиняється.

Якщо користувач виконав завдання успішно – перехід на крок 6, а якщо допустив помилку виводиться повідомлення:

«Згідно команди $q_1 a_0 \rightarrow q_0 l$, q_1 переходить в стан q_0 , тобто зупиняється.»

Крок 6. Користувачу відображується повідомлення «В яке із запропонованих слів перетворила МТ задане слово $1a_011a_0a_011$ », пропонуються варіанти відповіді:

- $1a_011a_0a_011$;
- $1a_0111a_011$;
- $1111a_0a_011$;
- $1a_01111 a_0l$.

Якщо користувач виконав завдання успішно – перехід на крок 7, а якщо допустив помилку виводиться повідомлення: «Слово $1a_011a_0a_011$ перетворюються в слово $1a_0111a_011$.»

Крок 7. Користувачу виводиться повідомлення про завершення тренінгу з можливістю пройти його повторно, або завершити роботу з програмою.

Література

1. Мощенский В. А. Лекции по математической логике: учебное пособие для студ. ун-тов по спец. «Прикладная математика» / В. А. Мощенский. – Минск: Изд-во БГУ, 1973. – 132 с.

2. Игошин В. И. Математическая логика и теория алгоритмов / В. И. Игошин. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1991. – 256 с.